

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 23.7.2014 г.
COM(2014) 489 final

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА

**ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА,
ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ**

**Четиринадесети доклад за практическата подготовка за бъдещото разширяване на
еврозоната**

ДОКЛАД НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ

Четиринадесети доклад за практическата подготовка за бъдещото разширяване на еврозоната

1. ВЪВЕДЕНИЕ

След като Латвия прие еврото на 1 януари 2014 г., еврозоната вече включва 18 държави членки на ЕС. Считано от 1 януари 2015 г. еврозоната ще има 19 членки в резултат на Решението на Съвета от 23 юли 2014 г. с което се заключава, че Литва отговаря на необходимите условия за приемане на еврото.

Литва разполага със срок от по-малко от шест месеца за приключване на своята подготовка за смяна на паричната единица. С настоящия доклад се оценява състоянието на практическата подготовка за въвеждане на еврото и на постигнатия до средата на месец юни 2014 г. напредък в подготовката на информационната кампания във връзка със смяната на паричната единица. В него е представен така също кратък обзор на резултатите от последното проучване на общественото мнение по отношение на еврото.

2. СЪСТОЯНИЕ НА ПОДГОТОВКАТА ЗА СМЯНАТА НА ПАРИЧНАТА ЕДИНИЦА В ЛИТВА

Литва ще бъде седмата от групата държави членки, присъединили се към ЕС през 2004 г., която ще приеме единната валута. Първоначално планираната дата — 1 януари 2007 г., предвидена в Националния план на Литва за приемане на еврото от 27 септември 2005 г. — трябваше да бъде променена в съответствие със заключението на Комисията за Литва от 16 май 2006 г., дадено в нейния Доклад за конвергенцията от 2006 г.¹, че по онова време статутът на Литва на държава членка на ЕС с дерогация не е трябвало да се променя. Новата планирана дата — 1 януари 2015 г. („ден на приемане на еврото“) — бе определена от правителството на Литва в новия Национален план за приемане на еврото², одобрен от правителството на 26 юни 2013 г. и изменен през декември 2013 г. и юни 2014 г. Националният план за приемане еврото е допълнен от План за действие за изпълнението на Националния план за приемане на еврото³, приет на 4 декември 2013 г.

2.1. Организация на смяната на паричната единица, приспособяване на правната система и подготовка на публичния сектор

Организацията на подготовката за преминаване към еврото е структурирана на три нива (стратегическо, координационно и експертно ниво). Със стратегическите въпроси се занимава Комисията за координиране на приемането на еврото в Република Литва,

¹ На адрес: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_summary467_en.htm.

² На адрес: <http://www.lb.lt/preparation>.

³ На адрес: <http://www.lb.lt/preparation>.

чиито членове са министър-председателят (председател), министърът на финансите и председателят на съвета на литовската национална банка. Стратегическите решения относно практическата подготовка, които комисията взема, се изпълняват от Работна група за координиране на действията по въвеждане на еврото под председателството на министъра на финансите. Подготвителната работа по отделните области се извършва от шест работни групи, в които са включени представители на различни институции и органи. Подобно на своите балтийски съседи Латвия и Естония, Литва се въздържа от назначаване на конкретен „г-н/г-жа Евро“, т.е. лице, което да бъде основното лице за контакт с пресата по всички въпроси във връзка с преминаването към еврото, което за гражданите да олицетворява процеса на смяна на паричната единица. На 6 май 2014 г. бе пусната безплатна гореща линия по въпросите на еврото.

На 17 април 2014 г. Литовският парламент (Seimas) прие „Закон за приемане на еврото в Република Литва“, в който са включени разпоредби за уреждането на важни аспекти на подготовката и осъществяването на смяната на паричната единица (включително за принципа на продължаване на действието на договорите, обмяната на парите в брой и изтеглянето на парите в литаси, преизчисляването в евро на сумите в литаси и безкасовите плащания). Освен това ще бъдат приети законодателни актове, уреждащи някои специфични въпроси, свързани със смяната на паричната единица (например за обявяване на цените в двете валути). В Националния план за приемане на еврото и в Плана за действие за изпълнение на Националния план за приемане на еврото са определени процедури и срокове за подготовката на споменатото законодателство през идните месеци.

До момента не е предоставено методично обучение на персонала на литовските държавни органи, нито са осигурени информационни материали относно преминаването към еврото и евентуалните практически последици от него за служителите на тези органи. Това обстоятелство трябва да бъде преразгледано, тъй като добре информираният персонал ще може в по-голяма степен да допринесе за вътрешната и външната подготовка на смяната и да изпълнява ролята на полезен фактор с мултиплициращи функции.

На фона на нарастващия риск за сигурността, дължащ се на голямото количество пари в обращение по време на преминаването към еврото, бе разработен план за сигурност, в който се предвиждат мерки за повишаване на сигурността при превоза на пари в брой от специализираните предприятия по време на смяната на паричната единица. Важен аспект в това отношение е оперативната съвместимост на плановете за действие при извънредни ситуации на публичните институции, които са ангажирани със смяната на паричната единица.

Подготовката на публичния сектор за смяната на паричната единица напредва добре. Предвид това, че няма определен(а) „г-н/г-жа Евро“, който/която да бъде говорител по въпросите на преминаването към еврото, а отговорността е разделена между няколко институции и лица, особено важно е да се гарантира, че запитванията от обществеността и от пресата бързо достигат до съответното звено за контакт. Освен това трябва да се гарантира, че координаторът (или координаторите) по смяната на паричната единица ще бъдат на разположение по всяко време около 1 януари 2015 г. с оглед намирането на бързи решения при евентуални проблеми.

2.2. Подготовка на финансовия и банковия сектор

Литва планира да приложи т.нар. сценарий „Големият взрив“ при смяната на паричната единица⁴ и едновременно обращение на двете валути за период от 15 календарни дни.

През последните години парите в обращение в литаси значително са се увеличили. Понастоящем в обращение има 90 млн. банкноти в литаси. Ще трябва да бъдат изтеглени от обращение повече от един милиард монети в литаси и центаси. Подобно на техните съседи в Латвия и за разлика от естонците, литовците са по-склонни да използват пари в брой, а не електронни средства за разплащане.

Литовският монетен двор във Вилнюс ще изсече монетите в евро с националните страни на Литва. На националните страни на 370 милиона монети в евро от всички номинални стойности ще бъде изобразен Vytytis — рицар с броня, възседнал кон, който е изобразен също така на литовския герб. Проектът беше избран след обществено допитване, проведено през 2004 г. Банкнотите в евро ще бъдат заети от резервите на Евросистемата, които се съхраняват в Deutsche Bundesbank. За целите на смяната на паричната единица литовската национална банка е поръчала 132 милиона банкноти в евро с различна номинална стойност. Макар че според едно проучване на Комисията, извършено в наскоро присъединилите се държави членки⁵, шестима от всеки десет литовци, участвали в проучването, вече са използвали банкноти или монети в евро, за да се помогне на останалата част от населението ще е важно гражданите да бъдат запознати със структурата и защитните елементи на банкнотите и монетите в евро.

Предвидено е предварителното захранване на кредитните институции с монети в евро да започне на 1 октомври 2014 г., като бъде последвано от предварителното захранване с банкноти в евро от 1 ноември 2014 г. Вторичното предварително захранване с банкноти и монети на големите клиенти на търговските банки ще започне на 1 декември 2014 г. Банките все още не са представили своите прогнози за необходимото количество банкноти и монети в евро. Според първите приблизителни прогнози предварителното захранване с банкноти и монети в евро ще бъде на обща стойност 3,36 милиарда евро (около 91,6 милиона банкноти в евро и 248 милиона монети в евро). Понастоящем се проверява броят на наличните превозни средства на специализираните предприятия за превоз на пари в брой и, ако е необходимо, ще бъде съответно съобразен, като се вземат предвид техните способности, свързани с определяне на местоположението и работата на смени, както и възможността за получаване на услуги по превоз на пари в брой от съседни държави.

Гражданите ще имат възможност да закупуват стартови комплекти с монети в евро от 1 декември 2014 г. Предвидено е да бъдат произведени 900 000 комплекта за граждани, като всеки от тях ще съдържа 11,59 евро. С цел да се предотврати презапасяване и да се улесни равномерното разпределение на стартовите комплекти, едно лице ще може да закупи най-много пет стартови комплекта наведнъж. Стартовите комплекти за граждани ще се продават на три каси в литовската национална банка, в 345 банкови клона и 330 пощенски станции. Предвид съвсем скорошните смени на паричната единица не се очаква всяко от 1,3 милиона литовски домакинства да се снабди с

⁴ Банкнотите и монетите в евро ще бъдат въведени в същия ден, в който еврото стане литовската парична единица. Сценарият „големият взрив“ е използван във всички държави членки, които се присъединиха към еврозоната след 2002 г.

⁵ Вж. Флаш Евробарометър 400, работа на място, извършена през периода 22—24 април 2014 г., на разположение на: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/communication/polls/index_en.htm.

комплект. Ще се предлагат специални комплекти за колекционери, считано от деня на приемане на еврото (общо 42 000 комплекта). Предвидено е за търговците на дребно да се предлагат два вида стартови комплекти: 60 000 комплекта от по 111 евро и 50 000 комплекта от по 200 евро (общо 110 000 комплекта). Комисията приветства възможността търговците на дребно да могат да избират между стартови комплекти на различна стойност. Препоръчва се обаче да се провери дали предвиденият брой стартови комплекти за търговци на дребно ще е достатъчен за посрещане на предварителното търсене, което банките очакват.

С оглед облекчаване на положението през периода на едновременно обращение на двете валути ще бъде много важно преди деня на приемане на еврото постепенно да се намали количеството литаси в обращение, по-специално монетите. Банките са се съгласили да проведат специални кампании през месеците ноември и декември 2014 г., с които да насърчат клиентите да внасят монети в литаси по банковите си сметки. Препоръчва се тази мярка да бъде допълнена с конкретни стимули за депозиране на (големи запаси) пари в брой. Например — противно на обичайната практика в Литва — банките трябва да се въздържат от начисляването на такси за внасяне на пари по банковите сметки в клоновете или да намалят тези такси през последните четири до шест седмици на годината. До момента безплатното внасяне на пари (банкноти) е възможно само на терминалните устройства с депозитна функция от типа ATM и BNA (241 ATM/BNA от общо 1 239). Въпросните терминални устройства ATM и BNA ще продължат да приемат банкноти и монети в литаси дори след деня на приемане на еврото, но ATM ще предоставят само банкноти в евро. Освен това през последните месеци преди деня на приемане на еврото литовската национална банка трябва да предлага неограничени услуги по обмен на монети.

Всички банкови клонове ще предоставят неограничени и безплатни услуги по обмен на монети и банкноти за период от шест месеца след деня на приемане на еврото. В 330 пощенски станции безплатно ще се обменят монети и банкноти в литаси на стойност до 1 000 евро на сделка през 60-те дни, следващи датата на приемане на еврото. Клиентите могат да обменят така също монети и банкноти в литаси в кредитните съюзи. Литовската национална банка ще обяви списък на офисите на кредитните съюзи, които предлагат услуги по обмен на монети и банкноти. При обмен на големи суми (в банкови клонове: над 15 000 литаси; литовската поща може да определи друг праг за пощенските станции) трябва да се отправи тридневен предизвестие в писмен вид. От месец юли 2015 г. 120 банкови клона ще продължат да предоставят неограничено и безплатно услуги по обмен на монети и банкноти за период от още шест месеца. Литовската национална банка ще обменя неограничени суми литаси в евро за неограничен период от време и безплатно. Търговските банки и литовската поща ще увеличат капацитета на средствата си за съхранение на пари в брой с оглед на необичайно големите количества монети и банкноти, с които ще боравят през периода на смяна на паричната единица.

Всичките 1 193 терминални устройства ATM в Литва ще предоставят банкноти в евро от ранните часове на 1 януари 2015 г.

По правило, считано от деня на приемане на еврото, рестото ще трябва да се връща само в евро. Това ще е трудно най-вече за търговците на дребно. Предвид горното литовската национална банка препоръчва в своите Насоки относно обмяната на парите в брой, приети през месец март 2014 г., когато банките преценяват своите потребности от предварително захранване да имат предвид крайната нужда от банкноти с по-малка

номинална стойност през първите дни от смяната на паричната единица. Освен това в Препоръките към стопанските субекти относно управлението на парите в брой, издадени от литовската национална банка и Министерството на финансите през месец април 2014 г., се подчертава, че предприятията трябва да разполагат с достатъчно банкноти в евро с малка номинална стойност и монети в евро от всички номинални стойности, които да ползват за ресто.

От съществена важност ще бъде към края на 2014 г. да се намали количеството на банкнотите с голяма номинална стойност (в литаси и евро). Добре е, че търговските банки планират да се въздържат, по възможност, от предоставянето на банкноти с голяма номинална стойност по време на най-голямото натоварване по смяната на паричната единица. По-специално банките временно ще се въздържат от зареждане на терминалните устройства АТМ с банкноти с номинална стойност над 50 евро. Освен това предприятията и потребителите трябва да бъдат насърчени по-често да използват електронните плащания по време на първите дни след деня на приемане на еврото. Предвижда се настройката на терминалните устройства ПОС да бъде извършена през месец декември 2014 г., за да могат да преминат веднага към използване на еврото на 1 януари 2015 г.

Литовският банков сектор включва 414 банкови клона, от които 345 предлагат услуги, свързани с пари в брой. Някои банки възнамеряват да увеличат броя на служителите в клоновете за операции с пари в брой. Броячните машини и оборудването за съхранение в клоновете ще бъдат настроени към новата парична единица. Не се предвижда удължаване на работното време през периода на смяната на паричната единица, тъй като обичайното работно време на банковите клонове в Литва е сравнително дълго. Все още не е решено дали банковите клонове и пощенските станции ще бъдат отворени на 1 януари 2015 г., когато е официален празник. Според Насоките на Литовската национална банка относно обмяната на парите в брой банковите клонове трябва да бъдат отворени през първите дни след деня на приемане на еврото. Комисията горещо препоръчва повечето клонове и пощенски станции да бъдат отворени поне следобед в деня на приемане на еврото. Освен това банките трябва да предприемат допълнителни мерки за избягване на дълги опашки (например чрез отваряне на специални каси за предприятия през периода на смяна на паричната единица, увеличаване на броя на гишетата и др.).

През месец септември 2014 г. ще бъде проведено специално обучение за служителите на банките във връзка със смяната на паричната единица. Настройките на ИТ системите на банките са насрочени за месец юли 2014 г. Сметките на търговските банки в литовската национална банка ще бъдат заверявани на същия ден, в който се внасят монети, а корекции ще се извършват след преброяване на монетите. Препоръчва се банките да възприемат същия подход по отношение на корпоративните клиенти, които разчитат на бързото заверяване на парите в брой (например операторите на автомати за продажба).

Подготовката на финансовия и банковия сектор като цяло изглежда протича според плановете. С оглед на осигуряването на безпроблемна смяна на паричната единица, количеството на монетите и банкнотите в литаси, които са в обращение, трябва значително да бъде намалено още преди деня на приемане на еврото. Препоръчва се на клиентите на банките да се възползват от конкретни стимули за депозирание на (големи запаси) пари в брой, като например премахване или намаляване на приложимите банкови такси за внасяне на пари в брой по банкови сметки.

От ключово значение е терминалните устройства АТМ да бъдат приведени в готовност за теглене на суми в евро от 1 януари 2015 г. Терминалните устройства АТМ, които поради технически причини не могат да бъдат приспособени навреме, следва да бъдат спрени. Терминалните устройства АТМ следва да не се зареждат с банкноти с номинална стойност над 50 евро през периода на смяна на паричната единица, а банките трябва да се въздържат от изплащането на банкноти с голяма номинална стойност на гишетата си.

Предприятията и потребителите следва да бъдат насърчавани да използват електронни плащания по-често през първите дни след приемането на еврото.

Горещо се препоръчва повечето клонове и пощенски станции да отворят поне следобед на 1 януари 2015 г. Освен това банките трябва да предприемат допълнителни мерки за избягване на дълги опашки, например чрез увеличаване на броя на гишетата.

2.3. Предотвратяване на злоупотребите и на погрешното възприемане на изменението на цените от гражданите

Периодът на обявяване на цените в двете валути — литаси и евро — ще започне на 23 август 2014 г. Обявяването на цените в двете валути ще продължи най-малко 6 месеца след датата на приемане на еврото. С оглед на натрупания опит от предходни смени на паричната единица се препоръчва обявяването на цените в двете валути да бъде прекратено до 1 януари 2016 г. и да се гарантира, че тази дата се съобщава ясно на гражданите, за да се възползват пълноценно от периода на обявяване на цените в двете валути и да научат новия им мащаб. Така за гражданите ще бъде по-лесно да свикнат изцяло с новата парична единица.

Подробности за обявяването на цените в двете валути са предоставени в Насоките на Министерство на икономиката за указване на цените на стоките и услугите през периода на обявяване на цените в двете валути от 1 април 2014 г.

През двата месеца преди да започне периодът на обявяване на цените в двете валути ще бъде предприето наблюдение и редовно публикуване на средните цени на дребно на 40 стоки и услуги. От началото на периода на обявяване на цените в двете валути до средата на 2015 г. ще бъдат наблюдавани средните цени на дребно на 100 стоки и услуги, определени въз основа на кампания сред гражданите, и редовно ще се публикува статистическа информация в официалния статистически уеб-портал. Наблюдаваните услуги ще включват услуги, които — въз основа на опита от предходни смени на паричната единица — има най-голяма вероятност да бъдат засегнати от

повишаване на цените вследствие на смяната като фризьорски услуги, услугите в ресторанти и кафенета, както и авторемонтни услуги. Като се има предвид, че свързаните с преминаването към еврото повишения на цените са едно от основните притеснения, изразени от литовските граждани, съществено важно би било още в началото на месец януари 2015 г. да бъде публикувана информация за ценовите промени след деня на приемане на еврото.

Министерството на икономиката на Литва е изготвило „Меморандум за добра стопанска практика при въвеждането на еврото“. Подобно на доброволните инициативи, които успешно са осъществени при предходни смени на паричната единица, чрез подписването на меморандума предприятия (например търговци на дребно, финансови институции, интернет магазини) ще поемат задължение по-специално да не използват приемането на еврото като мотив за повишаване на цените на стоките и услугите, да прилагат официалния обменен курс и правилата за закръгляване, ясно и разбираемо да обявяват цените в двете валути (литаси и евро) и да не заблуждават потребителите. Подписалите ще имат право да използват специално лого, което служи като доказателство за тяхното присъединяване към меморандума.

Поканата за присъединяване към меморандума бе оповестена на 1 май 2014 г. Началото на кампанията е насрочено за 1 август 2014 г., т.е. дори преди започването на периода на обявяване на цените в двете валути. Целта на литовските органи е да мобилизират възможно най-голям брой участници за присъединяване към меморандума. На предприятията, лицата, формиращи общественото мнение и гражданите беше предоставена информация за кампанията по време на проведените 100 семинара в различни райони на Литва през месеците април и май 2014 г. Предвижда се информацията да достигне до предприятията на местно ниво, като бъдат ангажирани лидерите на общностите. Литовските органи планират да организират семинари във всички общини на Литва. Началото на кампанията ще бъде съпътствано от допълнителни информационни мерки като видео клипове, банери, листовки, проекти за ученици и общини, „евро автобус“ и др. Местните органи следва да бъдат насърчавани да включват доброволци като неправителствени организации и студенти, които да проведат отделни срещи с предприятията. Що се отнася до обхвата на меморандума, препоръчва се да се обърне специално внимание на включването на доставчиците на услуги, които — на база на опита от предходни смени на паричната единица — са най-склонни към повишения на цените вследствие на смяната на паричната единица. Близостта им до потребителите е важен фактор, определящ цялостното възприемане на инфлацията.

Наблюдението за спазване на изискванията за обявяването на цените и за преизчисляването (например правила за закръгляване) и правилното прилагане на меморандума ще се координира от Държавния орган за защита правата на потребителите и ще включва различни институции като Държавната хранително-ветеринарна служба и Държавния инспекторат за нехранителни продукти. Около 330 инспектора ще извършват засилени проверки на търговските обекти. Предвижда се нарушенията да бъдат санкционирани с предупреждение (при първо нарушение на физическо лице) или глоби (при повторни нарушения на физически лица или всички нарушения на юридически лица). Подписалите меморандума лица, които не го прилагат надлежно, ще губят правото да използват логото. В случай на неоправдани увеличения на цените или по друг начин злоупотребяване с приемането на еврото, те ще бъдат вписвани в черен списък, който ще бъде публикуван на уебсайта за преминаването към еврото (<http://www.euro.lt/>).

Гражданите ще бъдат насърчавани да проверяват дали цените в литаси и в евро са обозначени надлежно и дали преизчисляването е извършено на базата на официалния обменен курс, определен от Съвета на Европейския съюз на 23 юли 2014 г. Потребителите ще могат да подават жалби по телефона или по електронна поща. Установените нередности трябва да бъдат отстранявани бързо, за да се противодейства на погрешното възприемане на изменението на цените от гражданите и реакцията да действа като възпираща мярка. Констатираните от инспекторите съмнителни повишения на цените, както и подадените от потребителите сигнали, следва да се разследват задълбочено и възможно най-бързо да се предприемат коригиращи действия, най-добре в рамките на максимум 48 часа.

Макар че е постигнат значителен напредък за установяване на стабилна рамка за предотвратяването на злоупотреби и погрешното възприемане на изменението на цените от гражданите, все още са необходими известни усилия. Публикуването на информация за изменението на цените след деня на приемане на еврото следва да започне още в началото на месец януари 2015 г.

Литовските органи следва да положат всички усилия за постигането на възможно най-широко присъединяване към Меморандума за добра стопанска практика при въвеждането на еврото. Предвиденият децентрализиран подход следва да бъде допълнен чрез включването на доброволци като неправителствени организации и студенти, които да проведат отделни срещи с предприятията. Що се отнася до обхвата на меморандума, препоръчва се да се обърне специално внимание на включването на доставчиците на услуги, които са най-склонни към повишаване на цените вследствие на смяната на паричната единица (квартални обекти като фризьорски салони, ресторанти и кафенета и авторемонтни услуги).

Коригиращите действия срещу предприятията, които не спазват изискванията за обявяването на цените и преизчисляването (например правилата за закръгляване) или не прилагат правилно Меморандума за добра стопанска практика, трябва да се предприемат незабавно, така че окончателно решение да се вземе в рамките на максимум 48 часа.

2.4. Подготовка за смяната на паричната единица в селските райони и подготовка на предприятията

Подобно на своите балтийски съседи Естония и Латвия, гъстотата на населението в Литва е по-скоро ниска в сравнение със средното ниво за ЕС⁶. В структурата на държавата има 10 окръга и 60 общини. С оглед на предпочитанията на литовците да плащат в брой, задълбоченото планиране и подготовка на процедурите за смяна на паричната единица, по-специално в селските райони, ще бъде от съществено значение за безпроблемната смяна. Във всички райони трябва да бъдат осигурени възможности за обмен на литаси в евро и за изтегляне на старата парична единица от обращение. На тази база литовските органи са изготвили контролен списък с действия за преминаване към еврото, за да се улесни наблюдението на напредъка на общинско равнище. Контролният списък ще бъде допълнен със списък на лица за контакт във всяка община. Предвижда се редовно и структурирано наблюдение на изпълнението на действията, които са включени в контролния списък. Освен медиите и Интернет, органите на местното самоуправление често ще бъдат единственият източник на

⁶ През 2012 г. в Литва е имало 47,7 души на km² в сравнение с приблизителното средно число за ЕС — 116,3 (Източник: Евростат).

информация в отдалечените райони. По тази причина те трябва да бъдат напълно подготвени и обучени.

Местните филиали на потребителски организации, агенции и различни неправителствени организации следва да бъдат включени активно в подготовката, за да се повиши на местно ниво реалната заинтересованост от смяната на паричната единица.

Услуги по обмен на пари в брой ще се предлагат не само от Литовската национална банка и от търговските банки (345 клона), но също така от 330 пощенски станции и 22 кредитни съюза (вж. раздел 2.2 по-горе). Още от началото на 2014 г. внимателно се наблюдава покритието на селските райони от банкови клонове, терминални устройства АТМ извън сградите на банките, пощенски станции и кредитни съюзи. Малките пощенски станции с ограничени възможности за съхраняване на пари в брой, които обикновено не предоставят услуги, свързани с пари в брой, ще бъдат подпомагани от служители в „мобилни екипи“.

Търговците на дребно, включително по-специално големите вериги супермаркети, ще изпълняват важна роля като „реално обменно бюро“ в процеса на смяната на паричната единица. Големите вериги супермаркети в Литва осъществяват дейност така също в Естония и/или Латвия и следователно вече имат опит с предизвикателствата, свързани с преминаване към еврото. Повечето подготвителни дейности ще започнат едва след приемане на решението на Съвета, с което се заключава, че Литва изпълнява необходимите условия за приемане на еврото. От съществено значение ще бъде в оставащото време до приемането на еврото да се осигури добрата подготовка на всички предприятия, включително и на тези, които не се стараят активно да получат информация.

През месец март 2014 г. стартира разработената от литовската национална банка схема „обучение за инструктори“ за информиране на лицата, работещи с пари в брой, относно единната валута, включително по-специално защитните елементи на монетите и банкнотите в евро. До края на месец май бяха проведени 27 обучения, на които са присъствали 735 лица, работещи с пари в брой. Литовските органи предвиждат до месец декември 2014 г. да бъдат обучени около 1 000 инструктора от различни сектори.

Според Закона за приемане на еврото в Република Литва автоматите за продажба ще трябва да приемат плащания в евро, считано от деня на приемане на еврото.

Важно е подготовката на местните органи за смяната на паричната единица да бъде направлявана и редовно да се наблюдава, за да се осигури извършването на всички необходими промени. Служителите на литовската поща следва да бъдат надлежно обучени във връзка с новата им роля в процеса на смяната на паричната единица. Включването на местните филиали на потребителските организации, агенции и различни неправителствени организации би повишило на местно ниво реалната заинтересованост от смяната на паричната единица. Подготовката на предприятията следва да се ускори и да се подпомага и наблюдава от отговорните органи. Специално внимание следва да се обърне на малките и средните предприятия.

2.5. Информирание във връзка с еврото

Общата цел на информационната стратегия във връзка с преминаването към еврото е да се гарантира, че литовското население е информирано ясно, обективно, точно,

своевременно и надлежно относно въздействието и практическите промени, които са свързани със смяната на паричната единица от литаси в евро. Предвижда се в резултат на прилагането на информационната стратегия най-малко 80 %⁷ от жителите да се чувстват достатъчно добре информирани по въпросите, свързани с приемането на еврото. С кампанията се цели да се повиши също така обществената осведоменост относно приемането на еврото чрез разясняване на ползите и важността от присъединяването на Литва, както и да се разсеят опасенията и несигурностите на гражданите. Следователно информационната кампания ще бъде важен определящ фактор за успешната смяна на паричната единица. Европейската комисия отбелязва постигнатия през първата половина на 2014 г. значителен напредък в осъществяването на информационните дейности и приветства дадените от литовските органи уверения, че обръщат внимание на потребностите от информиране на уязвими групи. Комисията приветства също така подхода за насочване на усилията към стопанските кръгове, публичните органи и общините посредством организирането на семинари и информационни мероприятия на територията на държавата за осведомяването им относно общите аспекти на приемането на еврото и за популяризиране на инициативата за почтено ценообразуване. Те изпълняват важни мултиплициращи функции по предаване на информационните послания.

Тъй като основната част от информационната кампания, особено кампанията в средствата за масова информация, все още не е започнала, към момента не е възможно да се прецени нейното въздействие. Резултатите от проучванията на общественото мнение, включително скорошният Евробарометър (експресно проучване на Евробарометър — Flash EB 400), показват, че в Литва подкрепата за еврото нараства (46 %, +5 процентни пункта), макар че определено има опасения от злоупотреби и намаляване на покупателната способност. Проучванията на общественото мнение ще спомогнат за измерването на успеха на информационната кампания за смяната на паричната единица и за установяването на евентуалната необходимост от коригиране на информационните канали или дейности.

Литовските органи следва сериозно да вземат предвид редовните проучвания на общественото мнение, като, по целесъобразност, трябва да има възможност за подходящо коригиране на темите и основните послания на информационната кампания, за да се осигури възможно най-широка обществена подкрепа за въвеждането на евро.

Жизнено важно за всички информационни дейности е Министерството на финансите да осигури напълно прозрачни, недискриминационни процедури за възлагане на обществени поръчки, които да бъдат завършени своевременно и при спазване на Закона за обществените поръчки на Литва.

В рамките на споразумение за партньорство Комисията възнамерява да подкрепи осъществяването на информационните планове както чрез принос в натура, така и чрез споразумение за безвъзмездни средства в размер до 50 % от допустимите разходи за съвместно договорени дейности/категории, като заплати за служителите, занимаващи се с информационната кампания, кампанията в средствата за масова информация (телевизия, радио, Интернет, печат, външна реклама), семинари и други

⁷

Както е посочено в заявлението за предоставяне на безвъзмездни средства „Информационни дейности, свързани с приемането на еврото в Литва“, представено от Министерство на финансите на Литва на 16 април 2013 г.

информационни мероприятия и публикации, посветени на практическите аспекти на въвеждането на еврото, от полза за всяко домакинство.

Европейската централна банка подкрепя посветената на еврото национална информационна кампания, като организира изложба относно характеристиките на банкнотите в евро и други мероприятия за връзки с обществеността, прави публикации и предоставя подкрепа за кампанията в средствата за масова информация под формата на телевизионни съобщения и реклама във вестници, външна и дигитална реклама.

Откритият още през 2007 г. добре структуриран уебсайт (www.euro.lt), посветен на преминаването към еврото, е основен източник на информация за гражданите. На него ще бъде представена интерактивна карта с пощенските станции и банковите клонове, в които хората ще могат безплатно да обменят литаси в евро, и карта на предприятията, които са подписали „Меморандума за добра стопанска практика при въвеждането на еврото“. Предприятията ще могат да подписват меморандума онлайн. Безплатната гореща линия по въпросите на еврото, която беше открита на 6 май 2014 г., също ще изпълнява важна роля за предоставяне на информация на гражданите и други целеви кръгове относно политическите, икономическите и практическите аспекти на приемането на еврото. Актуална информация относно подготовката за преминаване към еврото може да бъде намерена също така на уебсайтовете на Министерство на финансите (<http://www.euro.lt/en>) и на литовската национална банка (<http://www.lb.lt/euro>).

3. ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ В НАСКОРО ПРИСЪЕДИНИЛИТЕ СЕ ДЪРЖАВИ ЧЛЕНКИ

От 2004 г. Европейската комисия възлага на „Евробарометър“ (ЕБ) провеждането на проучвания в държавите, които се присъединиха към ЕС през 2004 г., 2007 г. и 2013 г. и които все още не са приели еврото (новите държави членки — „НДЧ“), за да изследва отношението на гражданите към въвеждането на еврото и знанията им за него. Проучването от пролетта на 2014 г. в „НДЧ-7“ (експресно проучване на Евробарометър — Flash EB 400)⁸, обхващащо Полша, Чешката република, Унгария, България, Румъния, Литва и Хърватия, е седемнадесетото подобно проучване. Работата на място по това проучване беше извършена през месец април 2014 г.

За целите на настоящия доклад резултатите от последното проучване на Евробарометър бяха съпоставени с резултатите от предишното експресно проучване на Евробарометър — Flash EB 377 (работа на място от април 2013 г.).

3.1. Подкрепа за приемането на еврото / очаквани последствия

Що се отнася до подкрепата за въвеждането на еврото в НДЧ-7, от това последно проучване е видно обръщане на тенденцията на постепенен спад от предходните проучвания. Сега по-голямата част от НДЧ-7 подкрепят въвеждането на еврото в тяхната собствена държава: 52 % (+7 процентни пункта) го подкрепят, а 45 % (-6 процентни пункта) са против.

⁸ Експресно проучване на Евробарометър — Flash Eurobarometer 400, работа на място, извършена през периода 22—24 април 2014 г., на разположение на: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/communication/polls/index_en.htm.

В Литва обаче относително по-голяма част от респондентите все още са против въвеждането на еврото (48 %, -7 процентни пункта), докато 46 % (+5 процентни пункта) го подкрепят. Въпреки това констатациите ясно показват, че броят на подкрепящите въвеждането на еврото стабилно нараства.

Макар че все още половината от респондентите от НДЧ-7 (50 %, -4 проценти пункта) очакват отрицателни последствия за собствената им държава от въвеждането на еврото, този резултат показва видимо подобрение спрямо предходните издания на Евробарометър, в които резултатите оставаха почти без промяна от 2011 г. насам. В Литва резултатът е дори по-скоро положителен. 47 % (-8 процентни пункта) от литовските граждани очакват отрицателни последствия, докато 41 % (+6 процентни пункта) очакват положителни последствия за тяхната собствена държава.

В личен план 45 % от участниците в проучването (+6 процентни пункта) в НДЧ-7 очакват положителни последствия от въвеждането на еврото. В Литва броят на лицата, които очакват положителни последствия за тях самите, също нараства, но не толкова динамично — 35 % (+2 процентни пункта) спрямо 44 % (-3 процентни пункта), които очакват отрицателни последствия.

Що се отнася до евентуалните последствия върху цените от въвеждането на еврото, се наблюдава положителна тенденция, като броят на респондентите от НДЧ-7, които очакват цените да останат стабилни при въвеждането на еврото, се е повишил след 2012 г. (24 % (+2 процентни пункта), през 2013: +13 процентни пункта). Обаче 65 % (-2 процентни пункта) от НДЧ-7 очакват повишаване на цените. В Литва броят на респондентите, които очакват цените да останат стабилни при въвеждането на еврото, се е увеличил спрямо 2013 г. с 4 процентни пункта, достигайки 18 %. Въпреки това отрицателното въздействие върху цените от въвеждането на еврото все още е основен повод за опасения за литовците, като 75 % очакват увеличаване на цените (-3 процентни пункта). В НДЧ-7 опасенията във връзка със злоупотреби при определянето на цените слабо са намалели (71 % (-3 процентни пункта)), като тази тенденция на спад се наблюдава и при резултатите за Литва (70 % (-5 процентни пункта)).

На въпроса дали въвеждането на еврото би означавало загуба на контрол върху икономическата политика, по-голямата част — 53 % (+4 процентни пункта) — в НДЧ-7 изразяват несъгласие с това твърдение, което в общи линии отговаря на резултатите за Литва (50 % (+2 процентни пункта)).

Най-важните очаквания на литовците за Литва, свързани с приемането на еврото, при предоставени шест варианта (с възможност за повече от един отговор), се изразяват в това, че по този начин гражданите ще се чувстват в по-голяма степен европейци (51 % (+3 процентни пункта)) и че това ще утвърди мястото на Европа в световния контекст (49 % (+7 процентни пункта)). На трета позиция е поставено очакването, че еврото ще осигури по-стабилни публични финанси (38 % (+2 процентни пункта)).

3.2. Осведоменост по отношение на еврото

През месец април 2014 г. в Литва вече се наблюдава добра осведоменост на обществеността за потенциалното въвеждане на еврото, като 82 % от участниците в проучването граждани очакват това да стане през 2015 г.

Що се отнася до информираността относно еврото, резултатите в Литва бележат значително повишение спрямо 2013 г. и заемат чедна позиция измежду НДЧ-7 (заедно с Чешката република). Делът на участвалите в проучването граждани, които се чувстват осведомени, е 50 % (+9 процентни пункта), а 42 % от тях са по-скоро добре осведомени. В НДЧ-7 усещането за осведоменост относно еврото леко се е повишило (42 % +1 процентен пункт), а 56 % (-1 процентен пункт) не се чувстват осведомени.

На въпроса дали имат доверие на информацията относно преминаването към еврото, предоставена от определени институции или групи, участвалите в проучването граждани от НДЧ-7 имат най-голямо доверие на информацията, която се предоставя от тяхната Национална централна банка (76 % (+1 процентни пункта)), следвана от институциите на ЕС (59 % (+3 процентни пункта)). Институциите или групите с най-малко доверие в това отношение са журналистите (28 % (без промяна)) и синдикатите/професионалните организации (29 % (-1 процентен пункт)). В Литва информацията относно преминаването към еврото, която предоставя Литовската национална банка, се радва на най-голямо обществено доверие (65 % (+6 процентни пункта)). Следват институциите на ЕС (62 % (+4 процентни пункта)), данъчната администрация (53 % (+8 процентни пункта)), Литовското правителство (52 % (без промяна)) и последни са журналистите (28 % (+2 процентни пункта)).

В съответствие с общата тенденция 84 % (+4 процентни пункта) от участвалите в проучването литовски граждани считат обявяването на цените в двете валути в магазините за съществено важна информация, която трябва да бъде включена в една информационна кампания, следвано от обявяването на цените в двете валути в сметките (74 % (+4 процентни пункта)) и на фишовите за заплати (63 % (+4 процентни пункта)). Макар 79 % (+3 процентни пункта) от участвалите в проучването граждани на НДЧ-7 да считат, че да се знае стойността на 1 евро е съществено важна информация за една кампания, този въпрос е избран само от 49 % (-2 процентни пункта) от литовците, което може да се отдаде на дългосрочния стабилен курс на литаса към еврото в условията на валутен борд. Същото важи за практическото отражение върху заплатата и банковата сметка, което се определя от 77 % (+2 процентни пункта) от респондентите от НДЧ-7 за съществено важна информация, но не толкова значима за гражданите на Литва (58 % (-1 процентни пункта)). На въпроса кои елементи на кампанията могат да бъдат сметени за съществено важни, на първо място за литовските граждани е телевизионната реклама със 72 % (+2 процентни пункта), втора е рекламата във вестниците с 57 % (без промяна), следвана от рекламата по радиото (56 % (-1 процентен пункт)). Листовките и брошурите са далеч назад с едва 30 % (без промяна).

Необходимо е информационната кампания да бъде съсредоточена върху предоставянето на информация относно практическите аспекти на преминаването към еврото в Литва, за да се гарантира правилното изпълнение на изискванията за обявяване на цените в двете валути и внимателно да се наблюдава ценообразуването през периода на смяна на паричната единица, тъй като именно това са основните опасения на гражданите. Страхове и скептицизмът на гражданите следва да бъдат преодоленни чрез подходяща информация за еврото и приемането му. Трябва да се използват всички съществуващи информационни канали, за да се достигне до всички слоеве на населението.

4. ОБЩИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПОГЛЕД НАПРЕД

Като цяло практическата подготовка в Литва е задоволителна. Въпреки това Комисията установи няколко области, в които са необходими още усилия. По-специално на литовските органи се препоръчва да предприемат допълнителни мерки за намаляване на количеството на монетите и банкнотите в литаси, които са в обращение, още преди деня на приемане на еврото. С оглед на това, че увеличенията на цените, свързани с преминаването към еврото, представляват едно от основните опасения, изразени от литовските граждани, значително трябва да бъдат засилени предвидените мерки за предотвратяване на злоупотребите и погрешното възприемане на изменението на цените от гражданите. Информация относно промените на цените след деня на приемане на еврото трябва да се публикува още от началото на месец януари 2015 г. Трябва да бъдат положени усилия за постигането на възможно най-широко присъединяване към Меморандума за добра стопанска практика. Освен това следва да се гарантира бързото предприемане на коригиращи действия срещу предприятия, които не изпълняват изискванията за обявяването на цените и преизчисляването (например правила за закръгляване) или не прилагат надлежно Меморандума за добра стопанска практика, за да може окончателното решение да се вземе в рамките на максимум 48 часа.

С цел да се даде възможност на Комисията да оцени напредъка при прилагането на информационната кампания е важно тя редовно да получава информация за състоянието на информационните дейности и резултатите от възложените от литовската национална банка проучвания на общественото мнение. Европейската комисия ще направи нова оценка на практическата подготовка на Литва за въвеждане на еврото, включително реакцията на страната към изложените в настоящия доклад препоръки, както и на резултатите от текущата информационна кампания. Констатациите на Комисията ще бъдат публикувани в друг доклад (Петнадесети доклад за практическата подготовка за бъдещото разширяване на еврозоната) преди края на 2014 г.